

Türkiye’de Eroin Kaçakçılığı ve Politikaları Üzerine Cengiz Erdinç’le Söyleştik...

Ümit UZMAY

Kerebiç Dergisi, S. 31 / 2011

Son yıllarda sebepsiz zenginleşmeyi anlatan yeni bir deyimimiz var. Bu deyim bildiğim kadarıyla henüz hiçbir sözlüğe de girmiş değil: “Bir kilo toz, bir otobos.” Tahmin edileceği gibi buradaki toz eroin oluyor, gerisi malum...

Gerçekten de bu toz Türkiye’yi “fırsatlar ülkesi” haline getirdi... Bu acayip kârlı ve pis ticaretin ekonomik büyüklüğüne ilişkin önemli göstergelerden birisi de ödemeler dengesinde yer alıyordu. 1990 yıllarda Türkiye ithalatını karşılayacak kadar ihracat yapamadığı için dış ticareti önemli ölçüde açık verirken, bu açık cari işlemler dengesine yansımıyor, Türkiye’ye verilen krediler ve sermaye hareketleri dışında adeta sihirli bir kaynak döviz yaratıyordu. İhracat patlamasına patlamıştı ama bu döviz akışı topyekûn ihracat seferberliğinin çapını da aşıyordu. Resmi belgelerde dövizin izi olası kayıt hatalarını düzenlemek için kullanılan “Net Hata ve Noksan” ve “Diğer gelirler” kaleminin ayrıntılarında gizleniyordu. Sağlıklı bir hesap sisteminde ithalat ya da ihracatın yüzde 5’ini geçmemesi gereken Net Hata ve Noksan kalemi bazı yıllarda bu ihracatın yüzde 50’sine kadar ulaştı. Ödemeler dengesindeki bu “net hata ve noksan kalemi” bütün dünyada kayıt dışı sıcak paranın bir göstergesi olarak algılanıyordu. Benzer biçimde yine ödemeler dengesi tablosunun “diğeri” kaleminin “diğerin diğeri” kalemi de yılda ortalama 1.5 milyar dolarlık bir sapmayı gösteriyordu. 1995 yılından sonra hesaplarda gösterilmeye başlanan “Bavul Ticareti” de benzer bir tuhafliğe sahipti. Rusya Federasyonu ve Bağımsız Devletler Topluluğu ile yaptığı dış ticarete açık veren Türkiye “Bavul Ticareti” kalemiyle bazen yılda 8 milyar dolara ulaşan gelir yaratıyordu!

Kaynağı belirsiz devasa miktarlarda tozlu para ortalıkta dolaşıyordu. Bu para hareketleri Türkiye için hayati önem arz ediyordu, diğer taraftan da hâkimiyet savaşları kanlı geçiyordu.

Bu toprakların yakın tarihini böyle etkilemiş eroin ne menem şeydi. Bu konuda “Kutsal bilgi kaynağı Ekşi Sözlük”ün eroin maddesinin 84’nolu girişinde Abebe Bikila’nın tanımını veciz ve anlamlı bulduğum için size aktarıyorum; eroin = morfin + 2 asetil grubu. Artısı sayesinde beyin kan bariyerini saf morfine göre daha hızlı geçer, sonra morfine dönüşüp, beyindeki μ -opioid reseptörlerine bağlanır. Beynin acı, zevk, haz, mutluluk vs.’yi düzenleme amacıyla kullandığı maddelere (bkz: opiate ve endorfin) çok benzer bu bok. Onların reseptörlerine bağlanıverir. Bunun sonucunda dopamin salınımı artar. Böylece doğal olmayan bir şekilde euphoric, kaygı-âğrı giderici, orgazmik etkiler hâsıl olur. Kullandıkça μ -opioid reseptörlerinin

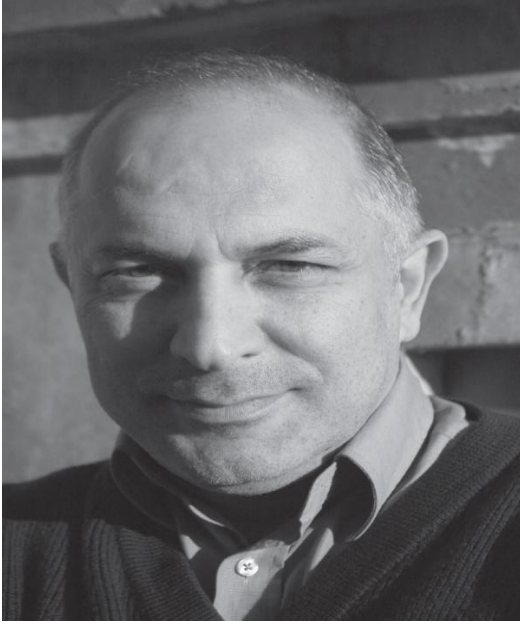
sayısı azalır. Ayrıca vücut bu opiate bolluğunda doğal dopamin üretimini azaltır. Sonuçta uçmak için daha fazla eroine ihtiyaç duyulur. Eroin kullanımı arttıkça reseptörler daha da körelir, vücut doğal dopamin üretimini daha da azaltır. Bir noktadan sonra sadece "normal" hissetmek için maddeye ihtiyaç duyulmaya başlanır. Beyin kimyanızı s..kmeyin derim.

Yukarıdaki tanımdan da anlaşıldığı gibi eroin, bağımlılığı son derece yüksek bir madde. Ve bu yüksek bağımlılık eroin piyasasını benzersiz kılıyor. Cengiz Erdinç'in yazdığı *Overdose Türkiye* isimli kitap da bu benzersiz piyasayı incelemiştir.

Erdinç'le eroin kaçakçılığı, bağımlılık ve politikaları üzerine konuştuk.

- Sizi eroin gibi netameli bir konuda kitap yazmaya yönleten nedenler neydi?

Erdinç- 1996 yılında *Aktüel* dergisinde muhabirlik yapıyordum. O yıl ardı ardına gençler eroininden öldü. Neden diye merak ettim. Gerisi geldi. Eroin kaçakçılığı ve bağımlılığı çevresinde efsaneleri, önyargıları ve bunlar arkasına gizlenmiş ilişkileri gördükçe iş büyüdü. En önemlisi de hemen herkes bu sorunu kişilerin iradesine indiriyor, trajik yaşam öyküleriyle açıklıyordu. Bu sadece Türkiye'de değil, dünyada da böyleydi. Bir tür görmezden gelme hali... "Dejenere Batı hastalığı" fikri.

Cengiz Erdinç

- Çalışmanızda size en şaşırtıcı gelen bilgi hangisiydi?

Erdinç- Kimi kitaplarda satır aralarında geçen eroin fabrikaları vardı. Bunun peşinden gidince gizliliği kaldırılan Amerikan belgelerinde ve kısmen de Cumhuriyet arşivlerinde bilgi bulabildim. Sonuçta ortaya çıkan şaşırtıcı bir gerçektir. 1926'dan başlayarak 1933 yılına kadar İstanbul'un göbeğinde üç fabrika eroin üretmişti. Bu fabrikaların yöneticileri rejimin hatta hükümetin ileri gelenleriydi. İlişkileri Kahire'den Paris'e, New York'a hatta Yakuza'ya kadar uzanıyordu.

Ve bunlar yüzünden Türkiye Cumhuriyet 1929 ekonomik krizinin ortasında bir de "uyuşturucu" boykotuna uğradı. 1930 yılından başlayarak eroin bağımlılığı İstanbul sokaklarını sardı.

-Türkiye'yi Eroin ticaretiyle tanıştıran süreç nasıl başladı?

Erdinç- Aslında Batı'nın ikiyüzlülüğü diyebilirim. Çin'e afyon satan Batılılar Osmanlı İmparatorluğu'nun ki en büyük ve kaliteli üreticiydi, üretimini sınırlamak istiyor. Osmanlı İmparatorluğu da buna direniyor. Bu direnci Cumhuriyet hükümetleri de devam ettiriyor. Başlangıçta Bayer'in ilaç olarak ürettiği eroin 1913'te yasaklanıyor. 1925 yılında imzalanan Cenevre Söz-

leşmesi ile Türk afyonunun alıcıları arasında olan Avrupa'daki afyon işleyen büyük fabrikaların üretimi önemli ölçüde kısıtlanıyor. Ancak Türkiye bu sözleşmeyi imzalamadı ve bir tür "serbet bölge" oluşturdu. Dünyanın en kaliteli afyonu Türkiye'de yetişiyor ve pazarlarda serbestçe satılıyordu. Ayrıca karlı eroin üretimi için hiçbir yasal kısıtlama yoktu.

- Bu nedenle üretim Türkiye'ye mi kaydı?

Erdinç- Evet çünkü bu Batı'daki büyük kaçakçılık organizasyonları için cazip bir fırsat yarattı. Türkiye'de üretim yapmak için girişimlerde bulundular. 1926 yılı başında bir grup Japon girişimci Türk afyonunu işlemek için hükümete teklifte bulundu. Ki doğrudan Yakuza'ya mensuptular. Japonlar, kaliteli afyonu, ham halde satmak yerine işlemeyi öneriyor, bir fabrika kurularak tıpta yaygın olarak kullanılan çeşitli afyon alkaloidleri ve sentetik ilaç hammaddesi üretildiğinde, çok daha fazla gelir elde edileceğini söylüyorlardı. Afyon işleyecek bu fabrika Türkiye'de kurulabilirdi. Hükümet bunu kabul etti ve 1926 yılında Oriental Products Company adını taşıyan şirket Taksim'de hayli harap olan Mecidiye kışlasının (Bugünkü Taksim Gezisi'nin Divan Oteli, Taşkılla yönündeki bölümü) bir bölümünde üretime başladı. 10 bin Sterlin sermayeyle kurulan Oriental Products'ın iki ortağı bulunuyordu; Japon uyruklu Hite Sagan ve Türk vatandaşı Hosep Galenyan. Başlangıçta ayda 20-25 kilo morfin ve eroin üreten fabrika kapasitesini giderek artırdı. Modern araç ve gereçlerle büyüyen fabrika 1930 yılında gelindiğinde Japonlar tarafından eğitilmiş 25 kalifiye işçi çalıştırıyordu ve ayda 20-25 kasa (1560-1950 kg.) afyon işleyerek ortalama 200 kilo morfin ve eroin üretebiliyordu.

-Japon sermayesinin ulaşımı aylar süren (Ertuğrul firkateyni Japonya'ya 11 ayda gitmişti) İstanbul'da eroin yatırım yapması çok ilginç geldi bana.

Erdinç- Japonlar bu konuda hayli deneyimli. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra eroinin, tıpkı afyon gibi yıkıcı etkisinin keşfedilmesi ve savaşın gizli silahlarından biri haline gelmesi söz konusu. Cephe gerisinde yaratılan bağımlılıkla sağlanan tahribatı ilk fark eden Japonlar oldu. Japonlar afyon ve türevlerini işlemek konusunda oldukça deneyimliydi; Mitsubishi, Mitsui Bussan Kaisha, Sankyo, Okura, International Commercial, Nichitsui Trading gibi Tokyo ve Osaka merkezli Japon şirketleri büyük bir bölümü Türkiye'den olmak üzere önemli miktarda afyon satın alıyor ve işliyordu. Elbette bu üretimin büyük bir bölümünü tıbbi ihtiyaçlar yerine, yasadışı piyasa için gerçekleştiriyorlar ve üretimleriyle özellikle Çin'i eroine boğuyorlardı. Japonlar, işgal ettikleri Çin topraklarında bir "resmi devlet politikası" olarak uyuşturucu kullanımını yaygınlaştırdı. Çin'i büyük bir afyon çiftliği ve eroin cenneti haline getirdi. Mançurya'yı da ele geçirdikten sonra bölgenin en büyük eroin satıcısı durumuna gelmişlerdi. Sistemli çalışıyorlar, işgal ettikleri bölgelerde haşhaş yetiştirip, yeni bağımlılar elde etmek için hemen her yolu kullanıyorlardı. Pekin'de açtıkları küçük kliniklere her başvuran önce üstünlük muayene ediliyor, ardından kâğıt üzerinde bir teşhis konuyor ve hastanın dilediği kadar eroin veya morfin almasına izin veriyorlardı.

- Sadece Japonlar mı eroini kullanıyordu?

Erdinç- Hayır. İkinci Dünya Savaşı arifesinde devasa bir ilaç sanayiine sahip olan Almanlar, Japonlara benzer bir stratejiyle Fransa'ya el altından eroin sevkiyatı yaptılar. Almanlar da Türkiye'de üretilen afyonun en büyük müşterilerinden biriydi ve ham afyondan morfin ve afyon türevleri üretecek devasa bir kimya sanayiine sahiptiler. Almanların eroin pazarlaması başarılı oldu. Almanların amacı Fransızların bağımlılığını artırarak cephe gerisindeki direnişi kırmaktı. Öyle ki, Fransa'da eroin sokaklarda, eczanelerden çok daha ucuza satılır hale geldi.

-Osmanlı eroinle nasıl tanıştı?

Erdinç- Kayıtlara bakılırsa işgal dönemi, savaş, askerler ve denizciler. İşgal günlerinde sefalet ve debdebeyi bir arada yaşayan İstanbul eroinle de bu dönemde tanıştı. 1915'ten sonra gelen 100 bin yeni göçmenle şehrin nüfusu 500 binin üzerine çıkmıştı. Özellikle fuhuş çok yaygındı. Galata, Pera, Üsküdar ve Kadıköy'de toplam 175 "umumhane ve randevu evi" faaliyetliydi. Bu evlerde 2 bin civarında kayıtlı fahişe bulunuyordu. Sıhhiye Heyeti Müdürü'ne bakılırsa kayıtlı olmayanlarla birlikte bu rakam 4 binin üzerindeydi. Çocuk fahişeliği sıradan hale gelmişti. "Açık şehir"deki genellikle içkinin eşlik ettiği bu eğlenceye önce kokain, sonra da eroin kolaylıkla dâhil oldu. Kokain derken, İstanbul'un yeraltı kültüründe Rus göçmenler ayrı bir çığır açtı. Rus kızlar narkotiklerin yayılmasında da kritik bir rol oynadı. 1923 yılında aralarında beylerle paşaların hanımları ve dul eşleri bulunan otuz iki kadın İstanbul Valisi'ne verdikleri bir dilekçede Rus kadınları şikâyet ediliyordu:

"Bugün yaşları 18 ile 30 arasında değişen gençler arasında morfin, kokain, eter ve alkol gibi öldürücü zehir alışkanlığı yüzünden perişan olmamış kimse yok gibidir. Bunun tek nedeni musibet Rus kadınlarıdır. Tünel ile Taksim arasındaki küçücük Beyoğlu'nda bile hiçbir düzenleme ve sağlık denetimi olmaksızın o korkunç ticaretin yapıldığı Rus barlarının, kafe şantanların ve restoranların sayısı 25'in üzerindedir. Her biri masumiyetin darağacı olan bu yerlerde yüzlerce Türk genci her gece sağlığını, servetini ve onurunu felaketin anaforuna sürüklemektedir. Benzer şekilde bu günahkâr kızlar solucan gibi her sosyal çevreye sokulabildiğinden kimi Türk kızları da umuma açık yerlerde bunlarla bir arada bulunmaya zorlanmıştır."

Ruslar, dehalarını sadece eğlence dünyası için kullanmadılar. Yasadışı pazardaki talebi karşılamak için organize kaçakçılık ve uyuşturucuyla da ilgilendiler. Yenik ve sürgün Rus aristokrasinin çok sevdiği kokain bu çılgın havada İstanbul'un eğlence dünyasına giriverdi. Önceleri lüks barlarda, seçkin genelevlerde hatırlı müşterilere ikram edilen "kokain" öylesine hızlı yayıldı ki, mesire yerlerinde kahveci çırakları tarafından satılır hale geldi. Çırpıcı Çayırı'nda ya da Göksü Deresi'nde müşterinin parmak işaretleriyle kar gibi küçük beyaz bir paket 1 altın karşılığı getiriliyor ve enfiye gibi burna çekiliyordu. Merck malı, şişede satılan kaliteli kokain en pahalıydı. 20'li yıllarda gramı 5 liraydı.

- Kayıtlar dediniz, bu gelişmeleri aktaranlar var mı?

Erdinç- Gazeteci İskender Fahrettin 1933 yılında yayınlanan *Salgın Hastalıklar ve Heroin Müptelaları* isimli kitabında İstanbul'daki eroin salgınını ayrıntılarıyla anlattı: "İstanbul'da heroinin tahripkâr bir şekil aldığı tarih 1923 senesine müsadiftir. 1923 senesi Haziran'ında Marsilya'dan İstanbul'a gelen Felemenk bandıralı bir vapur, şehrimize kaçak olarak fazla miktarda heroin ihracına muvaffak olmuştu. İstanbul'da o vakit bu işin ticaretini yapanlar, depolarındaki heroinleri bir takım sefil eller vasıtasile umumhanelere dağıtmışlar ve bu suretle ilk defa o sene heroin kadınlar arasında en kolay istimal edilen mükeyyifat sırasına geçmiştir. Heroin erkekler arasında da fazla kullanılan bir maddedir. Bu suretle umumhanelerde ve randevu evlerinde gizli gizli satılır ve bu evlerde tedariki daha kolaydır. Randevu evine gidecek bir erkeğin heroin isteyeceğini düşünen ev sahipleri, evlerinde heroin bulundurmamak ve müşterilerine menfi cevap verip darıltmamak mecburiyetini hissederler. Heroin, son zamanlarda bunun içindir ki süratle taammüm etmiş ve bu işin kaçakçılığını yapanlar çoğalmıştır."

İstanbul'da doktorların nadiren yazdığı reçeteleri karşılamak için eczanelerde bulundurulan eroini keyif verici yanıyla keşfedip, kullananlar daha önce de olmuştu. Ama bu defa durum farklıydı. İstanbul'dan neredeyse günde bir kalkan ve dünyanın dört bir yanına afyon ya da afyon sakızı taşıyan gemilerden biri dönüşte eroin getirmişti. Marsilya'dan gelen kilolarca mal, gemiden saat gibi işleyen bir organizasyonla bütün İstanbul'a, lüks barlara, randevu evlerine, kumarhanelere ve genel evlere yayılıverdi. Özellikle genelevlerde çalışan kadınlar rahatlatan, yaptıkları ağır ve zahmetli işte, huzur veren, fiziksel ve duygusal acılarını bastıran eroini çok sevdiler. Fahişeler, hatırlı müşterilerine bir ayrıcalık olarak kokain dışında, kokainden çok daha ucuz olan eroin ikram eder oldu. Saldırganlık ve hırçınlık yaratma riski olan kokain ve alkole göre en bıçkın erkeği bile kuzuya çeviren eroin tercih ediliyor, müşteriler için mutlaka bir parça bulunduruluyordu. Talep çığ gibi artıyor, kaçakçılık organizasyonları büyüyordu.

Morfin enjeksiyonlarında kullanılan Pravaz şiringası ve morfin ampulleri

Daha çok burundan çekilerek ya da sigara tütününe karıştırılarak kullanılan eroin hızla bir bağımlılar topluluğu yarattı. Ancak bu ilk başta pek fark edilemedi.

İstanbul eroinle tanışmıştı ama bunun ne anlama geldiği ancak birkaç yıl sonra hastaneleri dolduran bağımlılar ve sokaklarda ölü bulunanlarla anlaşılacaktı.

Daha önemlisi eroin, yeraltı dünyası tarafından öğrenilmiş, kaçakçılığın değerli mallarından biri olmuştu. İstanbul ve İzmir'den bütün dünyaya afyon satan tüccarların var olan uluslararası bağlantıları eroin kaçakçılığını da geliştirmişti. İstanbul'daki narkotik çılgınlığını başka faktörler de besledi. 1928 Mayıs'ında uygulamaya başlanan "Eczacılar ve Eczaneler Hakkındaki Kanun'la" İstanbul'da eczanelerin sınırlandırılmasına gidilmiş, 90 eczane kapatılmış, 18'inin de yeri değiştirilmişti. Bu örtülü bir "millileştirme" hareketiydi. Kapatılan eczanelerin büyük bir bölümü diplomasız çalışan ya da Ermenilere, Rumlara, Yahudilere ait olan eczanelerdi. Yasal faaliyetleri engellenen bu eczacıların hatırı sayılır bir bölümü el altından morfin, eroin gibi uyuşturucuların üretimine ve ticaretine yöneldi. Yasal ticaretle yasadışı ticaret birbirine karıştı. Kaçakçılık altın çağını yaşarken İstanbul uyuşturucu ticaretinde dünyanın en önemli şehirlerinden biri haline geliyordu. Üstelik eroin salgını ne kokain kadar gelip geçici ne de morfin kadar aristokrat olacaktı...

- İstanbul'da Taksim'in dışında başka fabrikalar kuruldu mu?

Erdinç- İstanbul'daki ikinci fabrika 1929 Mayıs'ında kurulan Ecza-yi Tıbbiye ve Kimyeviye (Etkim) oldu. Etkim, eskiden beri afyon ticaretiyle uğraşan bir Musevi ailenin, Tarantolar'ın girişimiydi. 100 bin Türk lirası sermayeyle kurulan bu fabrika Eyüp, Bahariye semtinde, Halıç'e hayli yakın bir mevkide faaliyete başladı. Ayrıca Aşirefendi caddesindeki Alalemciyan Han'ında ticari bağlantıların yapıldığı bir bürosu da bulunuyordu. Etkim uluslararası bağlantı-

ları da sahipti. 30-35 işçi çalıştıran fabrika 60 okkalık kasalardan ayda ortalama 100 kasa (7700 kg) afyon işleyebiliyor ve ayda ortalama 800-1000 kilo morfin, eroin ve benzeri afyon türevlerin ürettiyordu.

12 Aralık 1929 tarihli hükümet kararnamesiyle kurulan üçüncü fabrika ise Kuzguncuk'taki, Türk Ecza-yı Tıbbiye ve Kimyeviye Şirketi (TETKAŞ) oldu. 100 bin lira sermayeli şirketin yönetiminde Türk vatandaşı İsmail Hakkı, Kirkor Çürükçüyan, Kevork Çürükçüyan, Hasan Bey dışında Belçika vatandaşı olan Paul Michelaere ve Meksika vatandaşı Maurice Lapine ve Adrien Biliotti yer alıyordu.

- Hasan Bey dediğiniz Hasan Saka mı?

Erdinç- Evet, aynı zamanda Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı'ydı. Yani fabrikanın yönetim kurulu başkanı olduğu dönemde. Belçikalılar ve Biliotti ise Türkiye İş Bankası'nın da ortak olduğu pek çok girişimde yer almıştı. En büyük kapasiteye de bu fabrika sahipti. Fransız teknisyenlerle birlikte 60 işçi çalışıyordu ve aylık afyon işleme kapasitesi 150 kasaydı (11500 kg). Ayda ortalama 2 ton morfin ve eroin üretecek kapasiteye sahip fabrikanın ortalama üretimi 800-1000 kilo civarında morfin ve eroindi. Morfin ve eroin dışında kodein, papaverin gibi hammadde ve sentetik maddeler üretebiliyordu.

-Bu fabrikalarda yapılan üretimin sokaklardaki etkisi nasıl oldu?

Erdinç- İstanbul'daki fabrikalarda yapılan üretimin sokaklardaki etkisini herkesten önce fark eden Akıl Hastanesi'nin başhekimisi Mazhar Osman Uzman, 1928 yılından itibaren giderek daha sık karşılaştığı bu gelişme için "Japon kıyafetindeki bir şeytan önümüze çıktı" diyecekti. Burada Mazhar Osman'a dikkat çekmek gerek, bir yandan eroinin yaygınlaştığını yazıyor, ancak öte yandan Tarantolar'la "ailecek" görüşüyor. Öte yandan geleneksel olarak kullanılan esrarın yasaklanması için Avrupa düzeyinde ön ayak oluyor... Eroin bağımlılığı nedeniyle tedavi için Mazhar Osman'ın kapısını çalanların tamamı "Japon Fabrikası" olarak adlandırılan Taksim'deki Oriental Production'da çalışan işçiler ve kalfalardan oluşuyordu. Mazhar Osman başlangıçta bunu işçilerin elinin altında bulunan eroine kolayca alışmalarıyla açıklamıştı. Ancak bir süre sonra durumun farkına vardı:

"İlk heroinmanlar bana Japon fabrikasından geliyordu. Türk amele... Fabrikaya sapasağlam giren bu Türk amele yaparken koklamağa mecbur oldukları heroin tozu yüzünden yemeden içmeden kesiliyor, günden güne zayıflıyor, ayakta duramayacak hale geliyor, Valeryana düşkün kediler gibi mutlak o kokuyu arıyor, uyuşuk ve tenbel bir adam oluyor, nihayet altı yedi ay sonra patron sen hastasın diye on para tazminat vermeksizin suyu alınmış limon kabuğu gibi kapı dışarı atıyordu. İlk zamanlar bu gençlerin günahına giriyordum. Mutlak şırıngasına alıştınız, yahut içeriden alıyorsunuz diyordum. Bu habisin tozu havaya karışacak da keyf verecek, insanı zehirleyecek... Hatıra gelmez bir ihtimaldi. Öğrendik ki şırınga ile ağızdan alınması o kadar makbul değil...

Kokain gibi bu da enfiye... İlk günleri tatlı bir uyuşukluk, bir keyf veriyor, gün geçtikçe bu keyf kalmıyor, heroin almadıkça şahıs rahat edemiyor, tabii halini bulamıyor. Artık keyfi değil eski halini arıyor. Yeniden yeniye heroin arıyor ki biraz canlansın, kuvveti gelsin, çalışabilsin, ağrıları geçsin, ayak üzerinde durabilsin!... Günden güne zayıflıyor, toprak rengini alıyor, sabahları geç kalkıyor, işine vaktinde yetişemiyor, çalışırken uyukluyor, eskisi gibi iş göremiyor, tabii kapı dışarı ediliyor. Heroin satın almak için kazancı yetmiyor. Eve musallat oluyor, öteden beriden borç para istiyor, hatta yavaş yavaş dolandırıcılığa da başlıyor. Yüzlerce heroinman gördük. 18 ile 25 yaş arasında, üst baş bitmiş, vücutları erimiş, ceplerindeki son metelik de sarf edilmiş bir takım fakir delikanlılar!...

- Dr Mazhar Osman tababet makalesi yazmayıp baya baya edebiyatın alanına girmeye başlamış. Eroin edebiyatını da yaratmaya başlamış gözüyor...

Erdinç- Evet. Genellikle ağır biçimde ırkçılığa bulanana “edebi tad” Mazhar Osman’ın kitaplarında okuyucuyu alıp götürüyordu. Hoca, *Tababeti Ruhiye* adlı kitabının ikinci bölümünde sık sık keyif verici maddelerle ilişkilendirdiği cinsel sapkınlıkları ayrıntılarıyla anlatırken ölçüyü kaçıyordu: “Memleketimizin Türklerinde, Rumlarında, Ermenilerinde, Yahudilerinde puştlara (aktif eşcinsel) çok tesadüf edilir. Erkek orospu rolünü oynayanlar hepsinde varsa da en çoğu Rum delikanlılardır.”

Sadece Mazhar Osman değil, otuzlu yıllar boyunca hemen her kesime yayılan bağımlılık, gazete haberlerine yansıyan “düşkünlük” hikayeleri, gazetecileri de, edebiyatçıları da tahrik etti. Eroinden söz eden araştırmalar bu dönemde boy gösterdi. Sözü etmiştik, gazetecilik yapan İskender Fahrettin, 1933 yılında *Salgın Hastalıklar ve Heroin Müptelaları* isimli kitabında eroinin, kokainin İstanbul’a gelişini ayrıntılarıyla anlattı. Ancak araştırmada ipin ucu kaçmış 18 yaşındaki Neriman’ın eroinle kötü yola düşürülüşü nakledilirken yakası aralanmış bir edebi lezzet de kendiliğinden ortaya çıkmıştı.

Bu edebi lezzet daha sonraki yıllarda “içkisine ilaç atılarak kötü yola düşürülen kız” kalıbının hem edebiyatta, hem de sinemada ölümsüzleşmesini sağladı. Dikkat çekici olan eroinden söz edilirken bu günkü gibi uyuşturucu yerine “keyif verici zehir” denmesiydi. Keyif verici zehirle kendini bile bile zehirlemek, bencilce bir iradesizliğe de vurgu yapıyordu. Fahrettin Pakkan’ın 1941 yılında yayınlanan *Eroin Kurbanı* adlı kısa romanı ise bir eroin klasiğiydi. Elbette eroinin nasıl kullanıldığına, neye benzediğine, nerelerden bulunduğu dair bilgiler yoktu. Üstelik Fahrettin Pakkan, bu hayli naif romanda daha sonra filmlerde, benzer hikâyelerde, hatta berlerinde hiç değişmeyecek yüzeysel bilgilerle hareket edip, eroine ilgili ayrıntılarda hatalar da yapmıştı. Kahramanına, cinsel duyguları öldürdüğü bilinen eroinele şehvetli aşk saatleri yaşıyor, ya da eroinmanlara nefret ettikleri içkiden bol bol içiriyordu. Ama bunların önemi yoktu çünkü eroinin yol açtığı toplumsal sorun, hikayenin ta kendisiydi.

Bu tutum daha sonra da kendini belli etti. Eroin konusu kimi zaman milliyetçiliğin bir silahı haline geldi. Örneğin “Beyaz Ölüm” 70’lerde *Hürriyet* gazetesinde yayınlanan bir yazı dizisiydi. Büyük kaçakçılar arasındaki Ermeni kökenliler dönemin havasına uygun biçimde “Türkiye düşmanı” olarak ön plana çıkarıldı. Bu eroin bağımlılığının “dış güçlerin oyunu” olduğu yolundaki naif devlet tezini de onaylayan bir tutumdur. Beyaz Ölüm Yeşilçam’a da ilham verdi. Aynı isimle çevrilen filmin başrol oyuncusu Ahu Tuğba şöhret olmaya çalışan eroinman bir sahne sanatçısını (Meral Şafak) canlandırıyor. Güneydoğulu dostu Hacı Bey sayesinde kısa sürede şöhrete ulaşmıştı. Ancak Hacı Bey bir eroin kaçakçısıydı ve “zamanı gelince bize borcunu ödeyeceksin” diyordu. Ünlü şarkıcı yurt dışına eroin götürmeye zorlanınca Komiser Yılmaz’la (Tarık Akan) tanışıyor. Bu aşk hikayesi eroin kaçakçılarının da yakalanmasını sağlıyordu. Filmin en çarpıcı yanı da tıpkı Beyaz Ölüm dizisinde olduğu gibi Hacı Bey’in gerçek adının “Agop Dikranyan” olduğunun öğrenilmesiydi. Oysa eğer illa milliyetçilik yapılacaksa sağ partilere mensup milletvekilleri, senatörler bu işin içine daha çok gömülmüştü.

- Kimler var?

Erdinç- Mesela Meşhur bir Kudret Bayhan olayı var. MHP Niğde Senatörü. Olay da Anadolu yüzünden ortaya çıkıyor. Fransız gümrüğünden geçerken otomobil Anadolu, gümrükçülerin ilgisini çekiyor. Hiç görmedikleri bu otomobili incelemek istiyorlar. 1972 yılında. Durduruyorlar otomobili. Otomobildekiler de paniğe kapılıyor. Bu defa gümrükçüler bu paniği fark ediyor. Ve otomobilde 146 kilo baz morfin çıkıyor. Otomobilde bir senatör var, diplomatik skandala ayol açıyor bu. Bayhan koltuğun altında bulunan kilolarca baz morfinden haberi olmadığını, kızına gelinlik almak için Fransa’ya gittiğini söylüyordu. Sonra bunun Amerikalıların bir komplosu olduğunu da öne sürdü. 1970 yılında Adalet Partisi milletvekili Zekeriya Kürşat da İsviçre gümrüğünde içinde 4.5 kilo eroin bulunan bir otomobilden kaçmıştı. 1978 yılında MSP eski milletvekili Halit Kahraman Duisburg’ta eroin kaçakçılığından tutuklandı.

-Başlangıçta 1996 yılındaki ölümlerden söz etmişsiniz. Neydi bu ölümlerin sırrı?

Erdinç- Olaylar gençlerin aynı biçimde arka arkaya öldüğünü gösteriyordu. Ancak ilginç olan nokta, sansasyonel bir ölümü başka ölümlerin izlemesiydi. Bu eroin pazarının yapısıyla ilgili bir durum. Şöyle ki, sansasyonel bir ölüm torbacıların piyasadan çekilmesine yol açıyor. Çünkü polis torbacıların tepesine biniyor. Oysa eroinmanlar, aynı malı, aynı kişiden almak zorunda. Çünkü saflık oranının değişmesi dozajı da değiştirir. Bu yüzden buldukları eroine saldırıyorlar. Ve dozu ayarlayamayanlar ölüyor.

- Ya tedavi süreci, neden tedavi başarılı değil...

Erdinç- Burada tekrar Mazhar Osman'ı anmak gerek. Kendisi, Almanya'da doktor Kreapelin'in asistanı. Irkın ıslahı düşüncesiyle, bunun tıbbi versiyonuyla tanışıyor ve buna inanıyor. Mazhar Osman'ın bu zihniyeti neredeyse 80'li yıllara kadar Türk psikiyatrisini etkiliyor. Bağımlılara "iradesiz" yaratıklar olarak bakılıyor. Dolayısıyla tedavi de bağımlıların deyimiyle "beton tedavisi" yani günlerce bir odaya, beton üzerinde bir hücreye kapatılmak ve krizin geçmesini beklemek ki bu ölümcül sonuçları olan bir uygulama...

Aslına bakılırsa bugün de eroinin bilinen bir tedavisi yok. Ancak mesela methadon gibi uygulamalarla pazarın ortadan kaldırılması söz konusu olabiliyor. Hollanda'nın uyguladığı model bu ve başarılı. Avrupa'da genişleyerek yayılıyor. Ama Türkiye'de methadon tedavisine uzun yıllar tuhaf bir direnç vardı... Sanki birileri pazarın yok edilmesini istemiyor gibiydi...

1981 yılında Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi bünyesinde kurulan AMATEM yıllardan beri hastane bünyesinde sürdürülen bağımlılık tedavisini ilk kez ayrı bir birimde ele alıyordu. Bağımlılık tedavisi için benzer merkezler zaman içinde gelişti. İstanbul Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, Ege Üniversitesi ve Gazi Üniversitesi tıp fakültelerinde de bağımlılık tedavisi yapılırken, benzer biçimde Manisa, Elazığ, Samsun, Adana ve Denizli ile SSK Erenköy Hastanesi'nde de bağımlılık tedavisi yapılıyordu. Alkol ve Madde Tedavi Merkezi kliniği bağımlılık tedavisinin en önemli merkezi haline geldi. Ancak bu tedavi yılan hikayesine dönen bir methadon tartışması ve kliniklerde özel olarak uygulanan bazen şarlatanlığa varan yöntemler çevresinde sürdü. Methadon İkinci Dünya Savaşı sırasında Almanya'da IG Farben laboratuvarlarında geliştirilmişti. Ancak uzun süre önemsenmedi. Eroin bağımlılığının tedavisinde kullanılmasına ise 50'li yılların sonunda ABD'de başlandı. Methadon eroin kadar güçlü bir yoksunluk krizine yol açmıyordu. Methadon tedavisi yıllarca konuşuldu ancak hep sürünce mede kaldı. Methadonu ilk önerenlerden biri Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi'nin eski başhekimisi Yıldırım Aktuna'ydı. Aktuna'nın Sağlık Bakanlığı sırasında methadon da Yüksek Sağlık Şurası tarafından kullanılabilir ilaçlar listesine alındı. Ancak methadona ruhsat verilmedi.

Eski bir eroin bağımlısı olan Cengiz Derler Türkiye’de resmi olarak methadon tedavisini kullanan ilk isim oldu. Gelişmeleri takip ediyordu. 1996 yılında doktoru Mansur Beyazyürek’in onayıyla yaptığı başvuru uzun bürokratik işlemlerden sonra kabul edildi. İkinci kez başvuru yaptığında bürokratik işlemler daha da uzamış, istediği 20 kutudan sadece 8’i gönderilmiş, onlar da sağlık müdürlüğünde 15 gün bekletilmişti. Ayrıca evrakları sürekli eksik bulunuyor, ikinci başvurusu için bağımlı olduğuna dair rapor isteniyor, bakanlık bürokratları bir türlü gerekli onayı vermiyordu. Oysa Cengiz Derler her gün Fatih’ten Balıklı Rum Hastanesi’ne yürüyerek gelip methadonunu alacak kadar ısrarla bu işi kovalıyordu. Methadon kullandığı zaman günlük hayatını normal biçimde sürdürüyor, eroinin yoksunluk krizini rahatlıkla aşabiliyordu. Methadon sayesinde beş ay boyunca eroini bırakmayı başarmıştı. Cengiz Derler bu öncülüğünün karşılığını 7 Mart 1997 günü karşısına çıkan saldırganların “Sen bizim müşterilerimizi mi çalmaya çalışıyorsun, memnuniyet öyle olmaz böyle olur” sözleriyle karnına, karaciğerine ve bağırsaklarına gelen bıçak darbeleriyle aldı. Altı saat süren bir ameliyattan sonra hayati tehlikeyi atlatabildi. Boğazında on üç dikiş vardı. Tedavinin yaygınlaşması çeşitli uygulama sorunları dışında mafyanın da pek istemediği bir şeydi.

- Peki bugün durum ne? Örneğin eroin nereden geliyor, nereye gidiyor?

Erdinç- Aslına bakılırsa 2003 yılından beri bu konuda sağlıklı bir istatistik yayınlanmıyor. Eroinden kaç kişi öldü, bunu bilmiyoruz. Ben rakamların ciddi boyutlarda olduğuna inanıyorum. Afganistan konusu da önemli. Şöyle ilginç bir bilgi vereyim: Afganistan’da otuz kırk yıldan beri fiyatı değişmeyen afyon, 11 Eylül’den bir gün önce fırladı... Ardından Taliban intihar gibi bir kararla afyon tarlalarını yok etti. Üretim 8 bin hektara kadar düştü. Taliban yenildikten sonra “müttefiklerin” kontrolündeki Afganistan’da afyon üretimi tekrar arttı. 2007’de ise zirve yaptı ve 163 bin hektara yükseldi. Bu 8 bin tondan fazla afyon demek. Rakamın önemi şu, bu üretim iki yıl sonra Avrupa ve Türkiye’de eroin arzının patlamasına yol açıyor...